

RCL. DPiO 5604-23/15

ANALIZA  
WYROKU TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO  
Z DNIA 24 LUTEGO 2015 R., SYGN. AKT K 34/12

**I. INFORMACJE O ORZECZENIU:**

**1. Metryka orzeczenia:**

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lutego 2015 r., sygn. akt K 34/12. Sentencja orzeczenia została ogłoszona w dniu 3 marca 2015 r. w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej pod poz. 290.

**2. Sentencja orzeczenia:**

Art. 426 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.), w brzmieniu nadanym przez art. 1 ustawy z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 48, poz. 246), w zakresie, w jakim dotyczy zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy, **jest niezgodny** z art. 78 w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

**3. Utrata mocy obowiązującej niekonstytucyjnej regulacji:**

Przepis art. 426 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, zwanego dalej „k.p.k.”, w zakresie wskazanym w sentencji orzeczenia, traci moc powszechnie obowiązującą z upływem 9 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku, tj. z upływem dnia 3 grudnia 2015 r.

**4. Stan prawny (na gruncie którego wydano orzeczenie):**

Przepis art. 426 § 1 k.p.k. statuuje ogólną regułę zgodnie, z którą od orzeczeń sądu odwoławczego oraz orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy nie przysługuje zwyczajny środek odwoławczy, chyba że ustawa stanowi inaczej. Od powyższej zasady ustawodawca wprowadził jednak pewne wyjątki stanowiąc w § 2 ww. artykułu, że od postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wydanego na skutek zażalenia, a także od wydanego w toku postępowania odwoławczego postanowienia o przeprowadzeniu obserwacji, o zastosowaniu

środka zapobiegawczego lub nałożeniu kary porządkowej przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego. Regulacja w takim brzmieniu została wprowadzona do systemu prawa przez art. 1 ustawy z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 48, poz. 246). Ustawa zaczęła obowiązywać od dnia 22 marca 2011 r.

Mając na uwadze okoliczność, że analizowane orzeczenie Trybunału zapadło w kontekście przyznania kosztów procesu konieczne jest również przytoczenie regulacji odnoszących się do tego zagadnienia. W art. 616 k.p.k., została zawarta definicja kosztów procesu, zgodnie z którą do kosztów tych należą koszty sądowe (które obejmują opłaty oraz wydatki poniesione przez Skarb Państwa od chwili wszczęcia postępowania) oraz uzasadnione wydatki stron, w tym z tytułu ustanowienia w sprawie jednego obrońcy lub pełnomocnika. Z kolei z art. 626 k.p.k. wynika, że w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd określa, kto w jakiej części i zakresie ponosi koszty procesu. Jeżeli w orzeczeniu tym nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, jak również gdy zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości lub rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wykonawczego, orzeczenie w tym przedmiocie wydaje odpowiednio sąd pierwszej instancji lub sąd odwoławczy. Na orzeczenie w przedmiocie kosztów służy zażalenie, jeżeli nie wniesiono apelacji. W razie wniesienia apelacji i zażalenia – zażalenie rozpoznaje sąd odwoławczy łącznie z apelacją. Z przytoczonych przepisów jasno wynika, że rozstrzygnięcie o kosztach postępowania nie zawsze musi odbywać się łącznie w rozstrzygnięciem dotyczącym sprawy głównej, gdyż orzeczenie to ma charakter akcesoryjny (poboczny w stosunku do tego orzeczenia). Tym samym w przypadku, gdy sąd odwoławczy dla sprawy głównej będzie rozstrzygał dodatkowo po raz pierwszy o kosztach procesu, to na rozstrzygnięcie to nie będzie przysługiwało zażalenie, gdyż art. 426 k.p.k. nie reguluje takiego przypadku, co więcej kwestii tej nie regulują również inne przepisy k.p.k. Oczywiście jak wskazano wyżej z treści przepisu art. 626 § 3 k.p.k. wynika możliwość zaskarżenia rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów procesu, jednakże ustawodawca zawęził w sposób niebudzący wątpliwości, że możliwość ta dotyczy wyłącznie orzeczeń w przedmiocie kosztów wydanych przez sąd I instancji, a nie przez sąd odwoławczy. Powyższe potwierdził również Sąd Najwyższy, który w wyroku z dnia 25 maja 2010 r. (sygn. akt III KZ 38/10, OSNKW 2010/8/74), stwierdził, że „z żadnego (...) przepisu k.p.k. nie wynika dopuszczalność wniesienia zażalenia na orzeczenie sądu odwoławczego w przedmiocie kosztów procesu”.

Ponadto zauważenia wymaga, że kwestia braku możliwości zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu, a konkretnie w przedmiocie kosztów nieopłaconej przez strony pomocy prawnej udzielonej z urzędu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy

stanowiła już przedmiot rozważań Trybunału Konstytucyjnego, który w wyroku z dnia 26 listopada 2013 r., sygn. SK 33/12 orzekł o niezgodności tej regulacji z Konstytucją. Do chwili obecnej nie zostały jednak wprowadzone odpowiednie zmiany wychodzące naprzeciw postulatam Trybunału Konstytucyjnego.

#### **5. Powołany wzorzec konstytucyjny:**

Zakwestionowany przepis art. 426 § 1 k.p.k. badany był przez Trybunał Konstytucyjny w oparciu o art. 78 oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Art. 45 ust. 1 Konstytucji stanowi, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Zgodnie z ugruntowaną linią orzeczniczą Trybunału na omawiane prawo składają się cztery zasadnicze gwarancje, tj. prawo do sądu, rozumiane jako prawo uruchomienia procedury przed sądem, prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnej z wymogami sprawiedliwości i jawności, prawo do wyroku sądowego, rozumiane jako prawo jednostki do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sądowego, a także prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających zawisłe przed nimi sprawy. W tym miejscu Trybunał przytoczył również jak na gruncie tego przepisu należy rozumieć wyrażenie sprawa. Zdaniem Trybunału wyrażenie to musi być interpretowane w sposób autonomiczny wobec analogicznych wyrażen na gruncie konkretnych przepisów ustawowych. Ponadto odnosi się ono nie tylko do wąsko rozumianego postępowania głównego, lecz może obejmować także inne postępowania, w których sąd rozstrzyga o prawach bądź obowiązkach danego podmiotu. Podobne stanowisko wyraził Sąd Najwyższych w uchwale 7 sędziów z dnia 28 marca 2012 r., sygn. akt I KZP 26/11, w której stwierdził, że pojęcie sprawy, interpretowane przy uwzględnieniu treści art. 45 ust. 1 Konstytucji, oznacza sprawę w zakresie głównego przedmiotu postępowania, a także w kwestii incydentalnej, która związana jest z ingerencją w sferę podstawowych praw zagwarantowanych przepisami Konstytucji.

Z kolei art. 78 Konstytucji wyznacza standard konstytucyjny, zgodnie z którym każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w I instancji. Przepis ten obejmuje swym zakresem wszystkie postępowania zarówno te toczące się przed sądem bądź innym organem, jak i te dotyczące głównego przedmiotu postępowania bądź mające charakter uboczny. Ponadto, zgodnie z orzecznictwem Trybunału, do istoty analizowanego prawa należy możliwość uruchomienia weryfikacji orzeczenia i decyzji zapadłych w pierwszej instancji. Ustawodawca ma zatem obowiązek nie tylko umożliwić zainteresowanej stronie prawo do wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia lub decyzji wydanych w pierwszej instancji, ale i umożliwić organowi rozpatrującemu środek zaskarżenia merytoryczną ocenę prawidłowości uprzednio rozstrzygniętej

sprawy. Zdaniem Trybunału orzekanie o kosztach procesu w postępowaniu karnym – jakkolwiek wypadkowe w stosunku do głównego postępowania karnego – jest odrębną sprawą w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, do której mają zastosowanie gwarancje wynikające m.in. z art. 78 Konstytucji. Sąd rozstrzyga w tym orzeczeniu o ekonomicznym ciężarze procesu, zobowiązując określone podmioty do jego poniesienia. Orzeczenie to, jako dotyczące praw podmiotów występujących w procesie karnym i realizujących w tym procesie swoje interesy majątkowe, wydane po raz pierwszy na tle głównej sprawy karnej, powinno być – zdaniem Trybunału Konstytucyjnego – traktowane jako orzeczenie wydane w pierwszej instancji w rozumieniu art. 78 Konstytucji, bez względu na to, jaki status ma wydający je sąd w perspektywie sprawy głównej. W konsekwencji orzeczenie takie, co do zasady, powinno być zaskarżalne.

W tym miejscu Trybunał zauważył, że omawiana zasada nie ma jednak charakteru absolutnego, bowiem sam ustrojodawca w treści art. 78 Konstytucji przesądził o dopuszczalności wyjątków, stawiając jedynie warunek, że wyjątki te wraz z trybem zaskarżania muszą być określone w ustawie, przy uwzględnieniu zasady proporcjonalności wynikającej z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Jednakże w niniejszej sprawie Trybunał nie znalazł uzasadnienia dla wyjątku w kwestii braku zaskarżalności orzeczeń dotyczących kosztów procesu. Dodatkowo w opinii Trybunału za wprowadzeniem wyjątku od zasady zaskarżalności orzeczenia w sprawie kosztów procesu, wydanego przez sąd działający w perspektywie sprawy głównej jako odwoławczy nie przemawiają również względy ekonomii procesowej i dobra wymiaru sprawiedliwości. Wartości te – zdaniem Trybunału – nie przeważają bezwzględnie i w sposób oczywisty nad konstytucyjną ochroną praw majątkowych oraz prawem do korzystania z pomocy obrońcy z wyboru i ściśle związanej z tym możliwości odzyskania przynajmniej części poniesionych wydatków na ten cel. Ponadto według Trybunału ustawodawca może ukształtować zasady postępowania karnego w taki sposób, że zaskarżenie przez zainteresowany podmiot orzeczenia o kosztach procesu nie będzie tamowało rozpoznania sprawy głównej lub wykonania prawomocnego orzeczenia.

Mając na uwadze powyższe Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności ze standardami konstytucyjnymi rozwiązania przewidzianego w art. 426 § 1 k.p.k.

## **II. SKUTKI ORZECZENIA:**

Orzeczenie przez Trybunał Konstytucyjny niezgodności art. 426 § 1 k.p.k. ma charakter zakresowy i dotyczy jedynie wąskiego zakresu jego stosowania – tylko w tej części, w której przepis dotyczy zaskarżania orzeczeń w sprawie kosztów procesu. Nie uchyla on tym samym, co wyraźnie podkreślił Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu do wyroku, w całości zasady

wyrażonej w zaskarżonym przepisie, w myśl której orzeczenia sądu odwoławczego oraz wydane przez Sąd Najwyższy nie podlegają zaskarżeniu.

### **III. WSKAZÓWKI DLA PRAWODAWCY:**

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego wykonując analizowany wyrok, ustawodawca może przyjąć różne rozwiązania, mając na uwadze to, że zaskarżeniem orzeczenia w sprawie kosztów procesu mogą być zainteresowane różne podmioty, chroniące zróżnicowane interesy. Trybunał nie przesądził również, czy oraz w jakim zakresie do każdego z tych podmiotów powinna znaleźć zastosowanie jednakowa procedura kwestionowania orzeczeń w sprawie kosztów procesu. Nie jest zatem wykluczone przyjęcie odmiennych rozwiązań dla Skarbu Państwa, który co do zasady będzie podważał orzeczenie sądu w interesie publicznym w celu ochrony środków publicznych, od rozwiązań regulujących uprawnienia procesowe podmiotów prywatnych, działających w ochronie praw majątkowych oraz innych praw konstytucyjnych (prawa do obrony, prawa do rzetelnego procesu). Kwestie te ma jednak ostatecznie przesądzić ustawodawca, mając na uwadze normy, zasady i wartości konstytucyjne.

### **IV. WYKONANIE ORZECZENIA:**

#### **1. Potrzeba wykonania orzeczenia:**

Trybunał Konstytucyjny orzekł niekonstytucyjność przepisu art. 426 § 1 k.p.k. w zakresie w jakim nie daje podstaw do zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy. Jednocześnie Trybunał zdecydował o odroczeniu terminu utraty mocy obowiązującej regulacji na 9 miesięcy, w celu uniknięcia luki prawnej powstałej wskutek natychmiastowego wejścia w życie wyroku.

Wobec powyższego zachodzi konieczność pilnego podjęcia prac legislacyjnych zmierzających do wykonania analizowanego wyroku.

#### **2. Podmiot właściwy w zakresie objętym orzeczeniem:**

Minister Sprawiedliwości.

#### **3. Kierunek rozwiązań/brzmienie przepisu:**

Trybunał Konstytucyjny orzekł o zakresowej niekonstytucyjności art. 426 § 1 k.p.k. wyrażającego ogólną zasadę niezaskarżalności orzeczeń sądu odwoławczego oraz orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy, wskazując na zbyt szerokie stosowanie ww. zasady obejmujące także szczególną sytuację procesową, jaką jest rozstrzygnięcie o kosztach procesu. Zatem działania legislacyjne zmierzające do wykonania ww. wyroku mogą polegać na węższym

uksztaltowaniu kodeksowej zasady niezaskarzalności wynikającej z art. 426 § 1 k.p.k., z jednoczesnym osobnym uregulowaniem w k.p.k. zasad odnoszących się do zaskarzalności orzeczeń w przedmiocie kosztów procesu, bądź na umieszczeniu regulacji dotyczącej kwestii zaskarzania rozstrzygnięć o kosztach procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy, jako kolejnego wyjątku w katalogu, o którym mowa w art. 426 § 2 k.p.k.

#### 4. Etap prac nad projektem wykonującym orzeczenie:

W Sejmie trwają prace nad senackim projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (numer druku sejmowego 2826), który to projekt wprowadzie ma na celu realizację innego wyroku Trybunału Konstytucyjnego (w przedmiocie kosztów nieopłaconej przez strony pomocy prawnej udzielonej z urzędu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy), jednakże z uwagi na charakter dokonywanych zmian wydaje się, że zmierza on do uregulowania również kwestii podnoszonej w analizowanym wyroku.

wykonujący obowiązki  
DYREKTOR  
Departamentu Prawnego i Procedury

dr Jacek Kra

Anna Markowska  
Alina Polak